

LA DEFENSA DE LA REPÚBLICA

El Prat de Llobregat
1936-1939

ELS PRIMERS DIES

19 DE JULIOL. LA DEFENSA DE BARCELONA

Entre els dies 17 i 19 de juliol de 1936, una bona part de l'exèrcit espanyol inicià una insurrecció que suposaria un cop d'estat contra el govern republicà.

A Barcelona, l'aixecament militar va ser secundat per totes les casernes, excepte la intendència i l'aviació del Prat. La resposta de partits i sindicats, juntament amb Guàrdies d'Assalt, Mossos d'Esquadra i militars fidels, va ser immediata. Avions

que havien sortit del Prat van intervenir bombardejant les casernes ocupades per militars colpistes.

Després de diferents enfrontaments, amb un important nombre de víctimes mortals, sàturà la rebel·lió el 20 de juliol.

Davant el fracàs de la rebel·lió militar de manera generalitzada, començaria l'enfrontament militar de la Guerra Civil Espanyola que duraria fins el 1939.

Al Prat la reacció va ser igual d'immediata. Membres de l'aviació, amb el cap de la 3a Esquadra aèria, Felipe Díaz Sandino, al front, i grups de milicians, es traslladaren a la capital per aturar els colpistes. Uns dies abans, Sandino, en previsió d'un aixecament, havia fet defensar amb milicians la Casa del Mar.

La major part de l'aviació es va mantenir fidel a la República. Al destacament del Prat, la màxima autoritat era el cap militar Díaz Sandino, que es va convertir en un dels noms més populars per la seva decidida actuació el 19 de juliol. Va ser ascendit a tinent coronel i nomenat conseller de Defensa de la Generalitat, el 31 juliol de 1936.



Felipe Díaz Sandino

EL PRAT. LA CREMA DE L'ESGLÉSIA

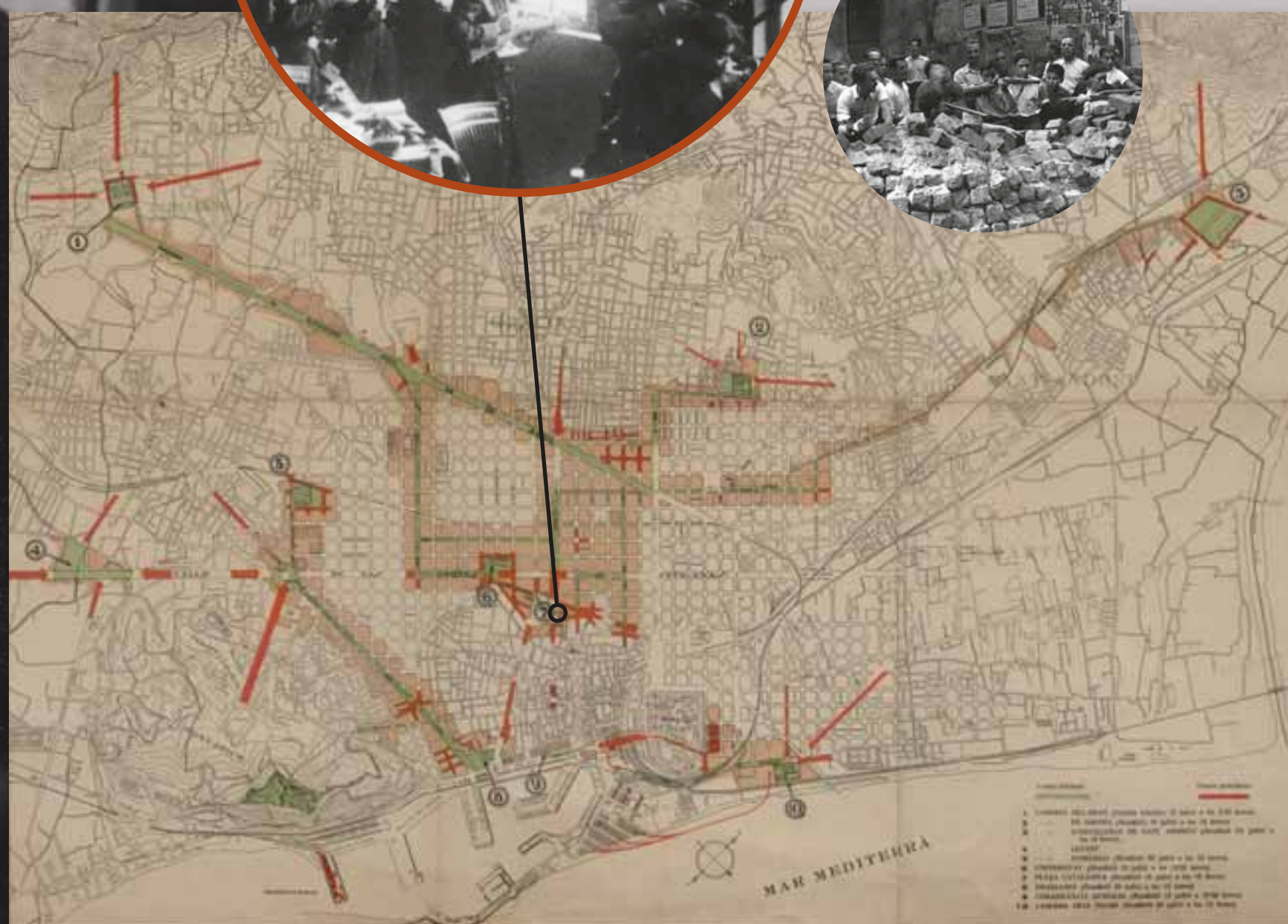
Una de les conseqüències tràgiques de la reacció al cop d'estat va ser l'esclat violent incontrolat, en especial contra els béns i membres de l'església. Tanmateix, es van produir lamentables assassinats de persones properes a l'aixecament, molt significades ideològicament o professionalment.



Soldats i Guàrdies d'Assalt a l'edifici de Telefónica



Barricades a Barcelona



Plànol de Barcelona amb la indicació dels combats del 19 de juliol. En verd, els moviments rebels i en vermell les forces republicanes. Font: AHCB



Al Prat, el temple parroquial va ser incendiat cap a les 12 del matí del dia 20 juliol de 1936, per part d'un grup de milicians armats procedents, segons testimonis, de la Torrasa.

També van destruir tots els objectes sacres i tot el que podia cremar, inclòs l'arxiu parroquial.



A primers d'agost del 1936 es va obrir un nou capítol al pressupost municipal, denominat "defensa i atur forçós", on es van carregar les despeses de l'enderroc del conjunt parroquial.

L'enderroc del temple i la rectoria va començar el 10 d'agost del 1936.



LA GENERALITAT DE CATALUNYA

D'esquerra a dreta: Jaume Aiguader, el cònsol soviètic Vladimir Antonov-Ovseenko, Lluís Companys, Juan García Oliver (amb gorra) i Josep Tarradellas (amb barret), durant l'acte d'enterrament de Buenaventura Durruti, el 23 novembre de 1936.

El fracàs a Catalunya de l'aixecament militar va anar seguit d'un esclat revolucionari, violent en alguns casos, que desbordà el govern de la Generalitat.

Per reconduir la situació, el dia 21 de juliol de 1936, el president Lluís Companys va crear les Milícies Ciutadanes de Catalunya i el Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya. Les funcions eren bàsicament de caràcter militar amb l'organització de les milícies en el front i en la reraguarda.

El setembre de 1936 s'aconseguí formar un govern d'unitat de les forces d'esquerra, amb Lluís Companys de president i Josep Tarradellas de conseller primer. Davant la dificultat real de controlar els fets violents, el conseller Josep Tarradellas va dissoldre, per decret del 3 d'octubre, els diferents comitès de milícies d'arreu de Catalunya.

Entre les primeres mesures del nou govern hi va haver la legalització de les

col·lectivitacions (decret de 24 d'octubre) i l'intent de restablir una certa normalitat, posant fre a les accions violentes.

Els fets de maig del 1937, van representar un punt d'inflexió en la política catalana. Descrits com guerra civil dins de la Guerra, van ser un intent violent d'apartar la CNT-FAI i el POUM dels òrgans de govern i del poder. A la pràctica van significar l'aturada del procés revolucionari, que impulsaven aquestes organitzacions, i la concentració de les forces republicanes en la Guerra.

A partir d'octubre de 1937, el trasllat del govern central a Barcelona, va comportar una interferència en les competències de la Generalitat, que va anar quedant desposseïda de capacitat de decisió. Així es produí una situació, cada cop més anormal, que precedí la derrota republicana.

L'ORGANITZACIÓ POLITICA

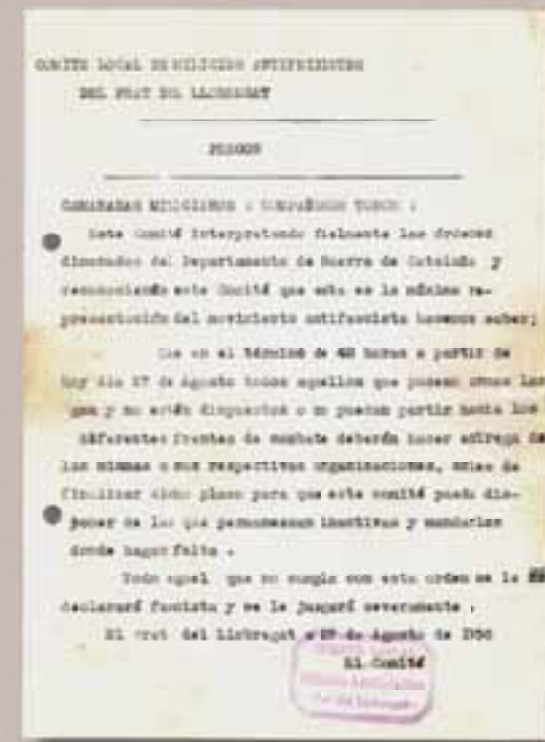


L'ORGANITZACIÓ AL PRAT

El Comitè Local de Milícies Antifeixistes va ser l'encarregat del control i la seguretat del Prat a l'inici de la Guerra. Estava presidit per l'anarquista i secretari local de la CNT, Demetrio Beriain, i el formaven representants de:

- 4 CNT-FAI
- 3 UGT
- 2 ERC
- 1 Estat Català

Els primers acords van consistir en la represa laboral, l'impuls dels processos de col·lectivització i la confirmació de patrulles de control i vigilància amb membres dels dos sindicats.



El Comitè Local de Milícies Antifeixistes anuncia l'obligatorietat d'entregar les armes per poder enviar-les al front.



Els episodis revolucionaris estan recollits al llibre de memòries de Demetrio Beriain, publicat el 1981.

Al consistori del 17 de setembre de 1938, s'incorporà la primera regidora de la història del Prat, Pepita Navarro Arroyo, del PSUC, que ho va ser fins a l'ocupació. La família de Pepita Navarro s'exilià al final de la Guerra i no en tenim més informació.

El darrer alcalde republicà va ser Joan Bruixola, d'ERC. Havia estat detingut i emprisonat al vaixell-presó Uruguay arran dels fets d'octubre del 1934. A la foto amb l'alcalde destituït, Josep Gibert a l'esquerra, i el científic i filòleg Pompeu Fabra, al mig.

Edifici de la Borsa de Treball ocupat i gestionat per la CNT durant la Guerra.



L'AJUNTAMENT

Seguint les normes dictades per la Generalitat, el 15 d'octubre de 1936, es va constituir un nou consistori que recuperava les competències que s'havia atorgat el Comitè de milícies local.



Lluís Serra

La proporcionalitat de regidors s'establí en relació amb el dissolt comitè:

- 7 CNT-FAI
- 6 ERC
- 5 PSUC-UGT
- 2 ACR (Acció Catalana Republicana)
- 2 UR (Unió de Rabassaires)

S'elegí com a alcalde a Lluís Serra Giribert, representant del PSUC i d'UGT.

Va ser executat, després d'un consell de guerra sumaríssim, el 18 de novembre de 1939.



Aquesta proporcionalitat es va mantenir, fins i tot després dels fets de maig, i només s'alterà per la intervenció del consistori decretada per la Generalitat a causa de diferents irregularitats.

A partir del setembre del 1938, va ser nomenat alcalde Joan Bruixola Marsé d'ERC, quedant la representació en:

- 6 ERC
- 6 CNT-FAI
- 6 PSUC-UGT
- 2 UR
- 1 ACR

La característica més destacada de tots els consistoris va ser la inestabilitat, a causa de les diferents incorporacions al front dels seus components.



Barricades a Barcelona. Font: Brangulí. ANC



L'ORGANITZACIÓ MILITAR

L'AVIACIÓ REPUBLICANA

L'aviació va ser l'única força militar que es va mantenir fidel a la República i operativa des del primer moment. Amb l'inici de la Guerra, els tres aeròdroms del Prat (Camp Francès o Latécoère, Aeròdrom Canudas i Aeronàutica Naval) es van unificar, depenent de la Conselleria de Defensa de la Generalitat. Durant el conflicte bèl·lic els aeròdroms s'agrupaven en el 5è sector.

Nombrosos treballadors dels sindicats prafencs van ser reclutats per assistir els aviadors, que van establir al front d'Aragó el seu camp d'operacions.

La Generalitat, a través dels Serveis Aeronàutics de Catalunya, va organitzar al Prat els cursos de formació de pilots. Entre els formadors hi havia noms destacats com M. Pepa Colomer, Dolors Vives, Josep Maria Carreras, Josep Canudas Busquets, com a pilot director, o Jaume Camarasa Lluelles, entre d'altres.

L'AERONÀUTICA NAVAL

L'Armada espanyola havia decidit el 1919 establir la primera base aereonaval a les proximitats de Barcelona. Per això, va adquirir al Prat les finques "La Volateria", on ja hi havia un aeròdrom civil, i "Les Monges". En aquests terrenys, un cop condicionats per al nou ús, s'hi va instal·lar una base d'hidroavions i de vaixells integrats a la Divisió de l'Aeronàutica Naval. El responsable de l'aeròdrom militar, amb la unificació dels tres preexistents, era l'aviador, ascendit a tinent coronel, Felipe Díaz Sandino.

Els efectius del Prat, comandats per Díaz Sandino, van participar en els bombardejos de les casernes de Barcelona per rendir als revoltats.

1. M. Pepa Colomer, esquerra de la imatge, i Dolors Vives, amb barret i ulleres de pilot, van ser instructores de vol per als futurs pilots de les Forces Aèries de la República.

2. Personal de l'Aeronàutica Naval a les instal·lacions del Prat.

3. M. Pepa Colomer, Dolors Vives, Josep M. Carreras i Josep Canudas, a la fotografia, juntament amb la resta de companys de l'escola de pilots. També van dur a terme missions d'aviuallament per al front d'Aragó.

4. Finca de La Volateria, coneguda per la gran quantitat d'ocells que s'hi podien trobar, i que donarà un nom molt adequat al primer aeròdrom del Prat. Postal datada del primer quart de segle XX.

5. Camp Aeronàutica Naval

6. Camp d'aviació Josep Canudas, any 1929.

7. La 1a. Esquadrilla de Polikarpov I-16 de les Forces Aèries de la República, va utilitzar la imatge de la Betty Boop com emblema. A la fotografia es pot veure a la dreta, pintada sobre l'ala.



L'ORGANITZACIÓ MILITAR

ELS COSSOS DE SEGURETAT

Guàrdia Nacional Republicana

Després del cop d'estat, els guàrdies civils fidels a la República es reorganitzaren en la Guàrdia Nacional Republicana i, el desembre de 1936, en el Cos de Seguretat i Assalt que unificava les unitats de caràcter policial. Al Prat, hi hagué una dotació de 24 guàrdies sota el comandament d'un brigada, el qual es rellevava mensualment. Eren els responsables del servei de patrulles per garantir l'ordre públic.

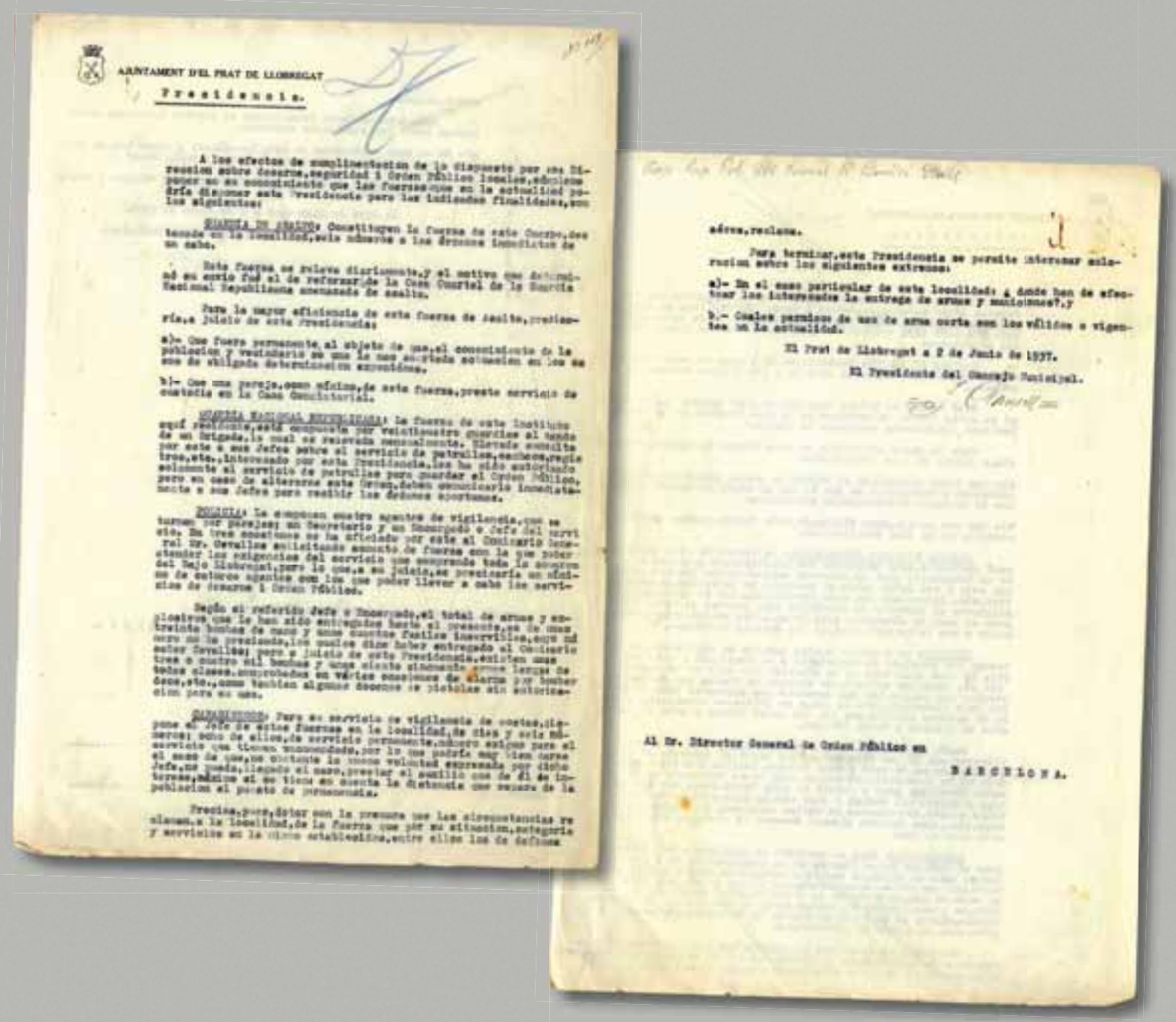


Caserna de la Guàrdia Civil, situada a tocar de l'autovia de Castelldefels, prop de La Seda i La Papelera.

Guàrdies d'Assalt

Al Prat hi havia 6 guàrdies, sota l'ordre d'un cap. El relleu era diari, amb la pretensió de reforçar la caserna de la Guàrdia Civil. Una parella d'aquest cos estava encarregada de garantir el servei de protecció del consistori pratenc.

Document que recull els efectius de seguretat i ordre públic que hi havia al Prat, l'any 1937.



Policia

Quatre agents de vigilància, un secretari i el cap del servei, eren els integrants de la policia al Prat. Van ser encarregats de gestionar les armes i els explosius al municipi.

Carrabiners

El cos de carrabiners va ser creat al segle XIX per a la vigilància de costes, en especial per a la prevenció del contraban. També va incorporar funcions de salvament marítim i socors a la població en situació d'emergència. Amb la construcció de la caserna de la platja augmentà el nombre d'agents que hi vivien amb les seves famílies. En iniciar-se la Guerra, el cos de carrabiners es va mantenir fidel a la República. Eren els responsables del control i defensa del front marítim.



1. Edifici del Semàtor, construït a la platja del Prat per la comandància de Marina, l'any 1887.

2. Caserna dels Carrabiners. Va ser construïda a mitjans segle XIX per allotjar els carrabiners i les seves famílies.

3. Per la defensa de la legalitat republicana, el règim franquista va dissoldre el cos i el va incorporar a la Guàrdia Civil. Cartell per al reclutament i allotjament de carrabiners entre 1936-1939.

4. Dos guàrdies a la caserna dels Carrabiners, poc després d'acabada la Guerra. El de l'esquerra encara vesteix l'úiforme del cos i el de la dreta el de la Guàrdia Civil.

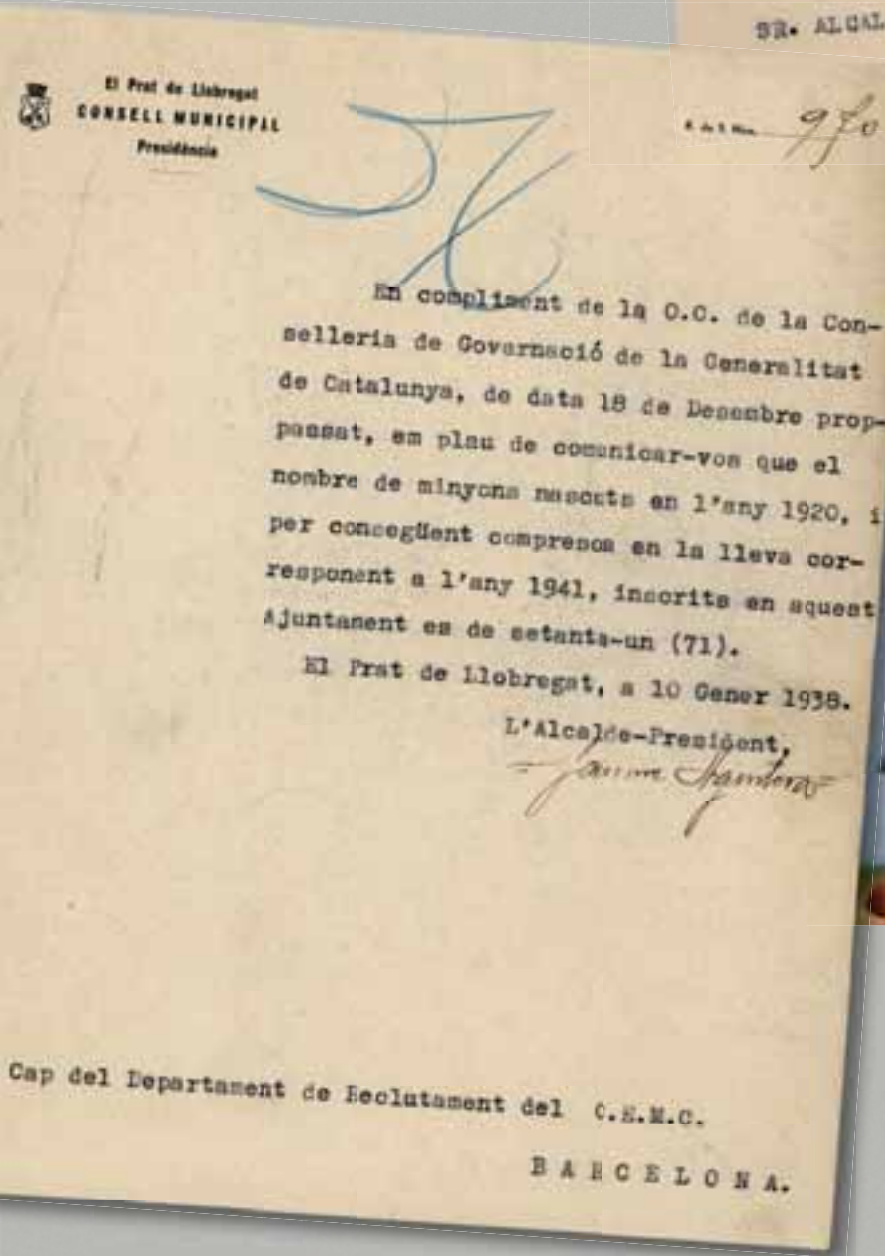
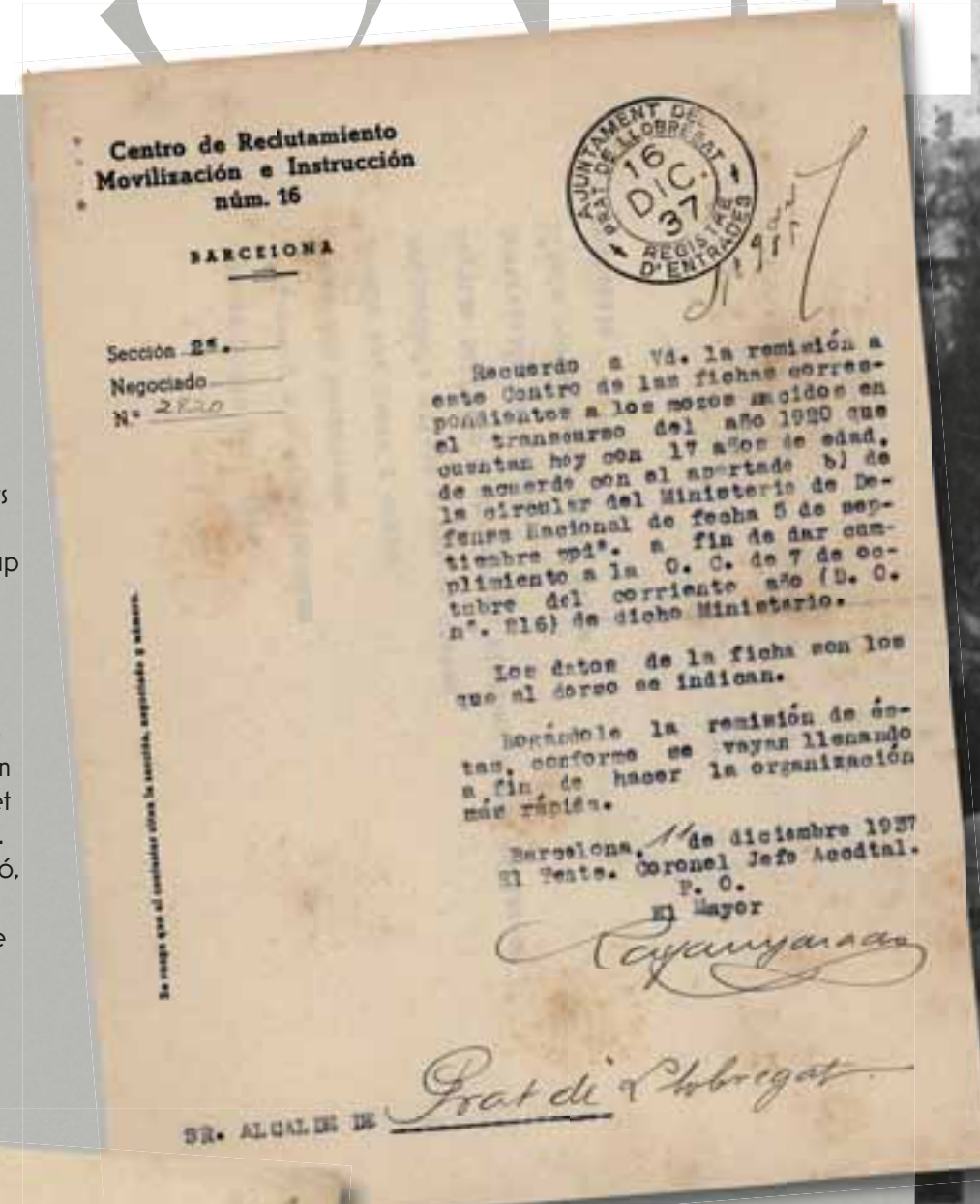


L'ORGANITZACIÓ MILITAR

SOLDATS

A mesura que el cop d'estat es consolidà i el desenvolupament de la Guerra demandava homes al front, molts milicians es van oferir voluntaris i sortiren enquadrats en columnes, en especial cap a l'Aragó.

Durant la Guerra Civil, un total de vint lleves van ser cridades a formar part de l'exèrcit de la República espanyola. La lleva més veterana va ser la de 1921, amb homes de quaranta anys, i la més jove van ser els anomenats biberons, joves de disset i divuit anys, cridats a files a finals de 1938. Van participar en fronts com els de l'Aragó, el Pallars, el Segre o la Batalla de l'Ebre. En aquests fronts es van succeir algunes de les batalles més sagnants, amb un major nombre de víctimes.



Milicians cap al front de Terol, l'autobús és de la companyia AUSA del Prat de Llobregat.



Joves pratencs de la Lleva del Biberó. Fotografia realitzada al Fondo d'en Peixo el desembre de 1937.

Cartilla militar d'Antonio Rafols Nadal.

Documents relacionats amb la mobilització dels mossos de la Lleva del Biberó.

L'ORGANITZACIÓ MILITAR

LA DEFENSA ACTIVA

La defensa activa era el sistema utilitzat per neutralitzar els bombardejos enemics a Catalunya. Es va dotar d'una xarxa de centres d'observació, d'aparells d'escolta i de reflectors d'il·luminació per fer front a l'aviació. Els canons antiaeris i els avions de caça eren els responsables de poder neutralitzar els avions de l'Aviació Legionària italiana i la Legió Còndor alemanya.

L'esclat de la Guerra va capgirar la vida quotidiana barcelonina. La ciutat va patir d'una forma continuada bombardejos per part de l'aviació feixista italiana i alemanya, durant els tres anys de la Guerra.

Defensa de la costa

Durant la Guerra, el personal de vigilància de la costa pratencs el formaven: els carrabiners, els controladors dels fars i els semàfors, la defensa contra aeronaus, les bateries, el Servei d'informació d'artilleria i el grup d'enllumenat i il·luminació.



Dibuix infantil de Juana Barredo realitzat el 1937, sobre el bombardeig per mar durant la Guerra Civil. Fons BNE



Nius de metralladora

A començaments del 1937, es va iniciar la construcció de fortificacions, com nius de metralladora, al front marítim del litoral pratenc. Aquests elements defensius estaven formats per estructures de formigó, seguint un model militar i estratègic, que han perdurat fins als nostres dies. L'objectiu principal era poder contenir un possible desembarcament fins a l'arribada de forces de suport, amb l'ajuda de nius de metralladora i trinxeres al llarg de la costa.

En tota la costa barcelonina es van construir nius i assentaments per a metralladores de formigó armat entre els rius Llobregat i Besòs, a una distància entre els 800–1000 m. de separació. Per protegir la costa del Prat es van realitzar 10 construccions, de les quals 4 van ser construïdes en formigó, material més estable. Actualment, a la comarca del Baix Llobregat només resten els nius construïts al Prat de Llobregat.

L'enemic no va arribar per mar amb la intenció de desembarcar, però sí que castigà a la població de la costa des de l'aire.

1. Durant la Guerra Civil, el govern de la República va projectar i executar una defensa de la línia de costa per tal d'evitar una ofensiva per mar. L'exèrcit de Franco controlava Mallorca i comptava amb l'aviació alemanya i italiana que feia incursions mortíferes en territori català.

2. Les fortificacions de la Guerra Civil al Prat de Llobregat, van ser principalment nius de metralladora que protegien al militar d'una arma automàtica. Segons la seva disposició i els materials de construcció emprats podien ser a "barbeta" (a cel obert, parcialment soterrat i fets amb sacs de terres i espielleres, a través de les quals podien observar o disparar), de totxos, de ciment, metàl·lic o de formigó armat.

3. A la platja del Prat es van construir nius de metralladora, molt visibles des del mar, però no des de l'aire, donat que estaven envoltats de pins i el sostre camuflat amb branques. El Prat conserva quatre nius (un d'ells sota l'aigua davant de l'estany de la Magarola), aquests són els únics que es conserven a la costa entre Mataró i Sitges. Fons AGMA

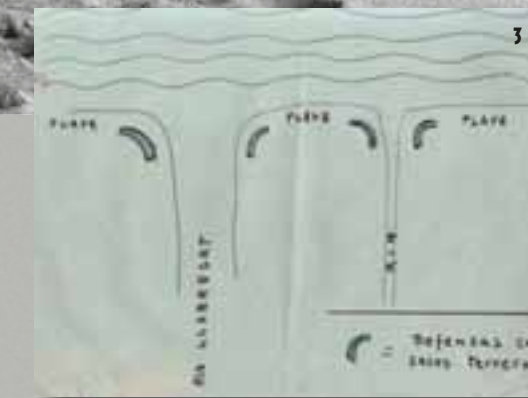
4. Els nius de metralladora de la costa del Prat van ser construïts per soldats republicans, tal com explicà Moisès Llopart a les seves memòries.

5. Els nius de metralladora eren de formigó i estaven equipats amb metralladores. A la imatge, el niu situat davant de l'estany de la Ricarda.

6. Danys ocasionats a un niu de metralladora del Port de Barcelona per les bombes de l'Aviació Legionària Italiana. Fons ANC



Planta i alçat d'un niu de metralladora.



L'ORGANITZACIÓ MILITAR

LA DEFENSA ACTIVA

Defensa aèria

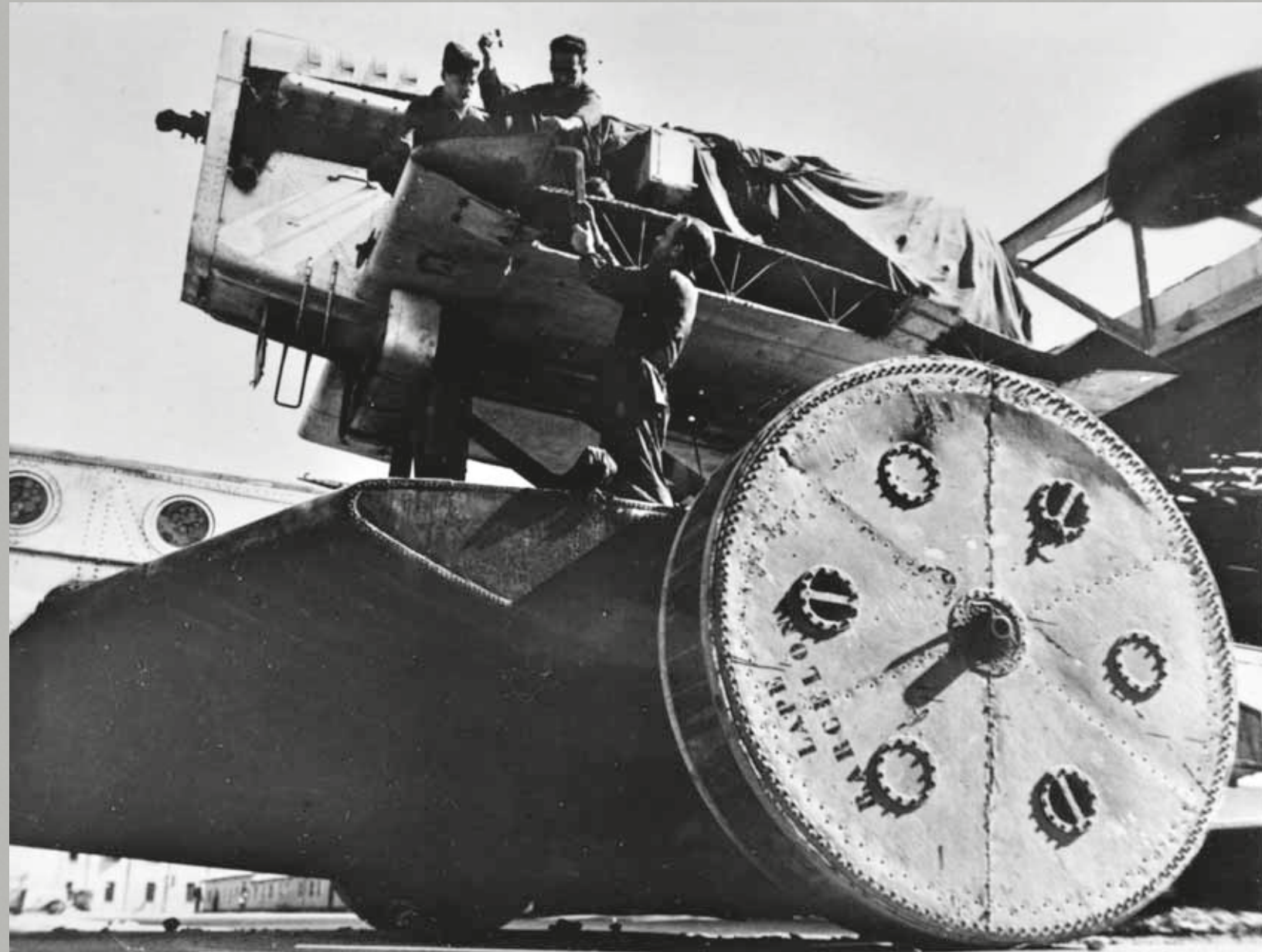
A l'inici del conflicte, les bases aèries de Catalunya, Madrid i Llevant es van mantenir lleials a la República, mentre que les de Sevilla, Lleó, Logronyo i el nord d'Àfrica quedaren a les mans dels insurgents. Els colpistes van aconseguir pocs avions, mentre que el govern republicà era deficitari en personal de vol i tècnics.

A partir de mitjans del 1937, la defensa aèria de Barcelona va anar a càrrec dels caces soviètics Polikarpov I-15 i I-16, coneguts popularment com a Xato i Mosca respectivament, pilotats per soviètics i espanyols que intervingueren des dels camps de Sabadell i el Prat.

L'augment de les defenses a la capital catalana va comportar un altre canvi en l'estratègia dels atacants, que van incrementar els bombardeigs nocturns. Es va fer front a aquesta amenaça mitjançant una nova aviació de caça nocturna configurada per I-15 Xatos adaptats als vols nocturns i amb ràdio, els quals van assolir un gran nivell d'operativitat.

Bombarder de l'exèrcit republicà a l'Aeronàutica Naval del Prat, 15 d'octubre de 1936.
FONS IISG Internacional

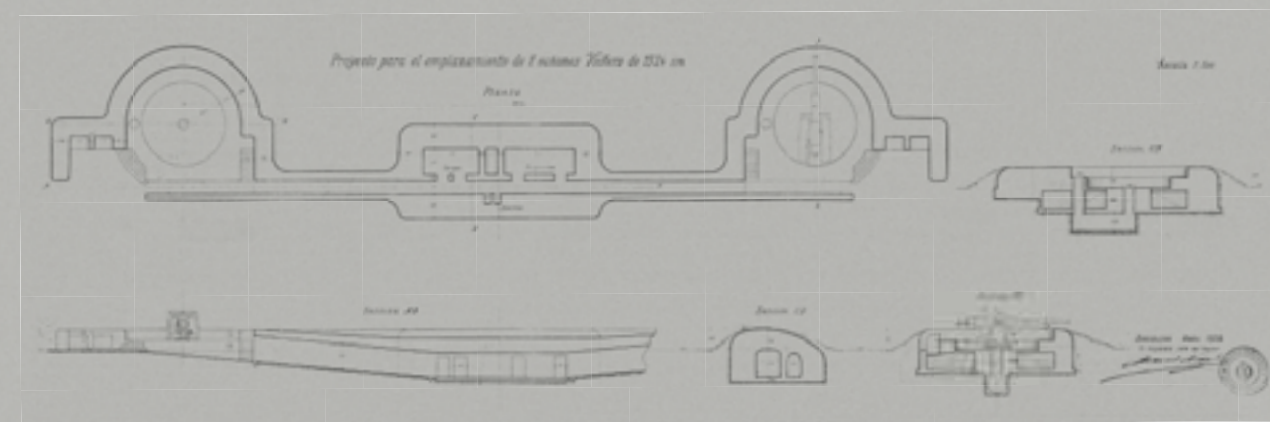
Avió Polikarpov I-15, anomenat popularment com "Xato", pertanyia a l'Esquadilla Nocturna. Aquest caça va ser la primera aportació soviètica a l'exèrcit republicà.
Fons ADAR



Bateria del Llobregat

Per evitar els bombardejos a Barcelona, es va instal·lar una bateria antiaèria a la banda esquerra de la desembocadura del riu Llobregat. Estava formada per dos canons model Vickers 15,24 cm.

Va ser coneguda com a bateria de La Farola, per estar a les proximitats del far, o com a Llobregat. Conjuntament amb la bateria del Turó de la Rovira i els canons mòbils i les metralladores repartides per la capital, formaven part de la defensa activa contra l'aviació enemiga.



L'ORGANITZACIÓ MILITAR

LA DEFENSA PASSIVA DE LA POBLACIÓ

Aquest concepte de protecció tenia per objecte anul·lar o minorar els danys que, per efecte dels bombardejos aeris, poguessin patir persones, edificis i béns. La Defensa Passiva fou decisiva per reduir el nombre de víctimes.

La Junta Local de Defensa Passiva del Prat estava ubicada al carrer Pi i Margall, actual carrer Major, núm. 116 la.

Instruccions i reglaments

Les bombes llençades des de l'aire l'aire van suposar un alt risc de destrucció i van forçar les autoritats a prendre mesures per protegir la població. Els organismes competents van donar directrius per crear refugis antiaeris. Es dictaren ordres estrictes sobre l'encesa de llums, la circulació pels carrers i altres mesures de seguretat com la dispersió de les persones i l'ús d'alarmes.

Alarmes, crides i avisos

El Prat durant la guerra va ser, alhora, rereguarda i front. Rereguarda, per la seva posició allunyada dels fronts de combat. I front, per la presència de l'aviació. També era objectiu per la fabricació de material de guerra. Per aquest motiu, es van emetre normatives específiques per a dur a terme durant els bombardejos a la població. Passava igual amb les directrius i recomanacions en la protecció contra les aeronaus, així com dels utensilis de què havien de disposar. Les dificultats de l'època i les mancances de recursos provocaren restriccions sanitàries i d'higiene. Per avisar la població, s'utilitzà la potent sirena de La Seda de Barcelona.

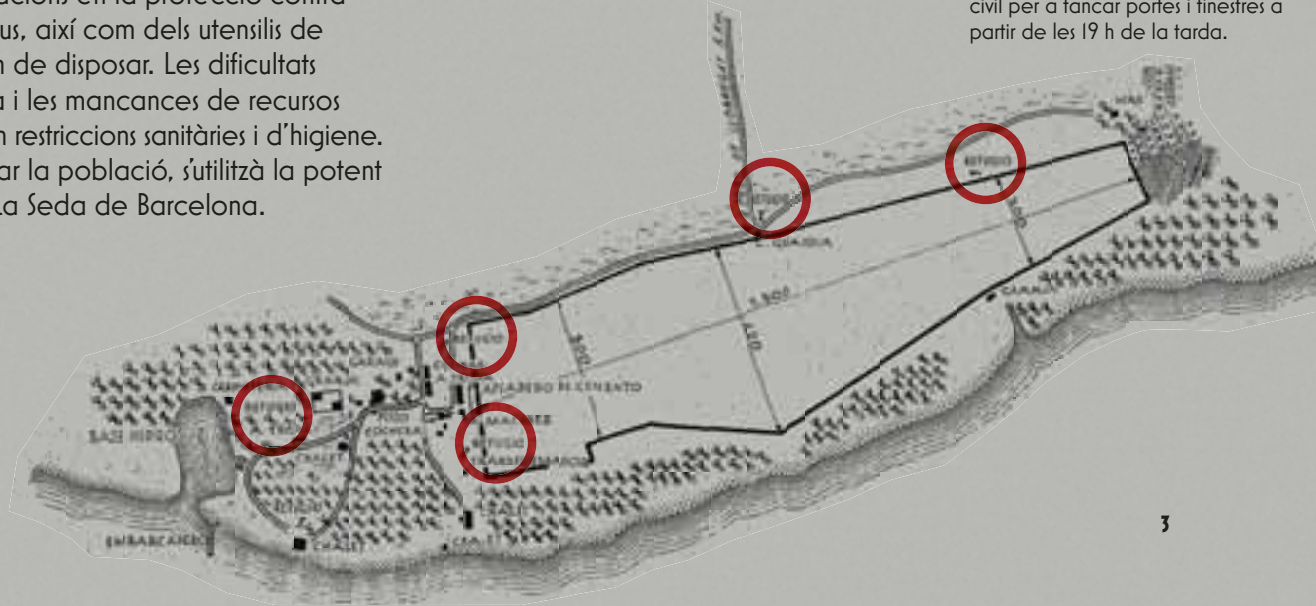
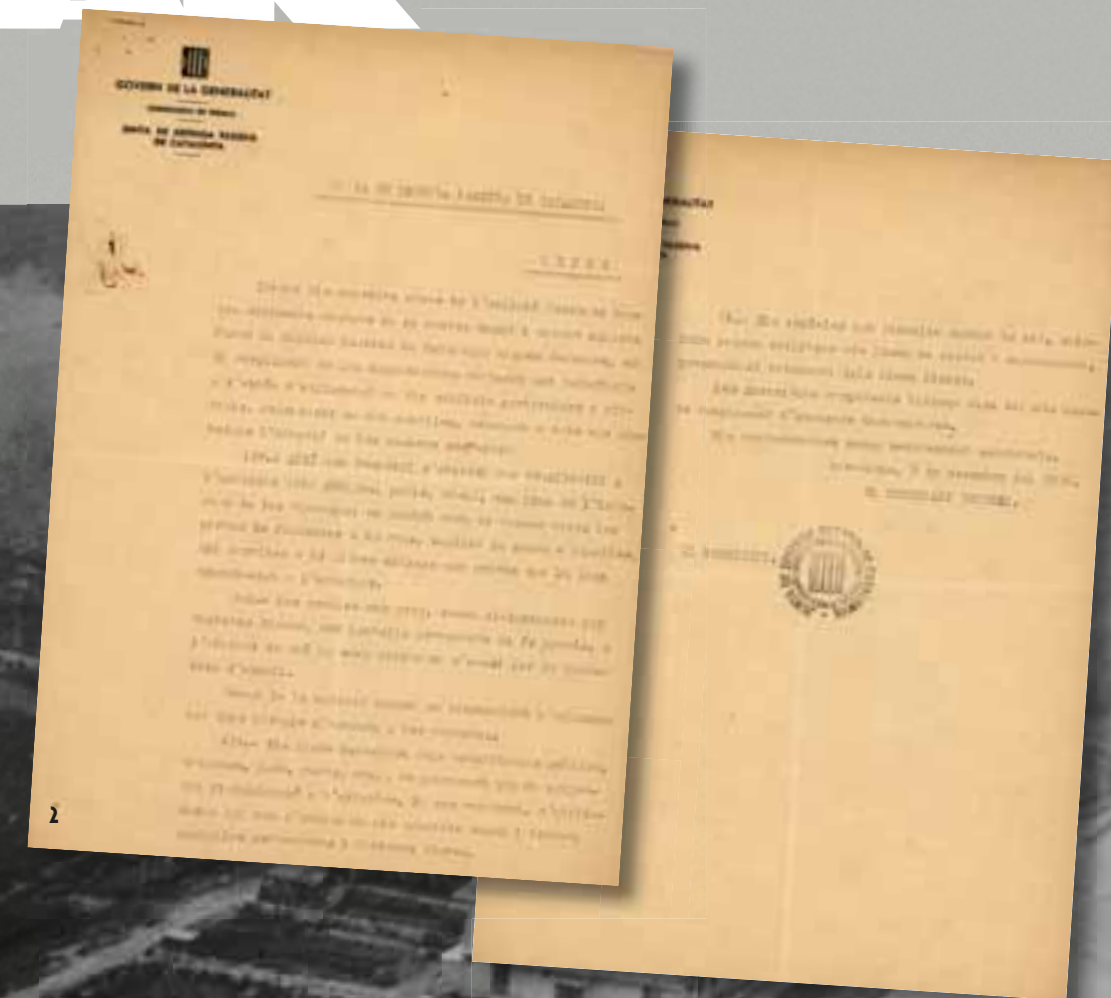
Refugis antiaeris

A Catalunya, durant el conflicte bèl·lic, es van construir una gran quantitat de refugis antiaeris utilitzats per la població civil per a protegir-se dels bombardejos feixistes, sobretot a Barcelona.

Al Prat per les característiques del subsol, amb la capa freàtica molt amunt, no es van poder construir refugis antiaeris al nucli urbà, però sí a l'aeròdrom del Prat.

PLÀNOL DEL CAMP D'AVIACIÓ MILITAR DEL PRAT DURANT LA GUERRA CIVIL

Tipus	Núm. i Nom	Ubicació
Refugi	1. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	2. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	3. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	4. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	5. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	6. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	7. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	8. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	9. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	10. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	11. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	12. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	13. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	14. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	15. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	16. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	17. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	18. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	19. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat
Refugi	20. Plaça de Sant Joan	Prat de Llobregat



1. El 17 d'agost de 1937 es publicà al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, el Decret que creà les Juntes de Defensa Passiva Locals. En un termini de vuit dies havien d'informar de la seva constitució. El document mostra la composició i els membres que van formar la Junta Local de Defensa Passiva al Prat.

2. Davant els constants atacs per part de l'aviació feixista contra la població, la Junta de Defensa Passiva de Catalunya emet una ordre amb indicacions per controlar l'excés de llum als edificis i evitar ser un objectiu a bombardejar.

3. Plànol del camp d'aviació militar del Prat durant la Guerra Civil. S'indiquen els refugis ubicats entorn la pista d'atterratge. Fons AHEA

4. Cartell amb les instruccions del Consell de Sanitat de Guerra. Fons APC

5. Escrit de Felipe Díaz Sandino, tinent coronel de l'aviació republicana, sol·licitant la finca "Villa Paqueta" per a instal·lar un hospital de sang (militar), donada la proximitat amb el camp d'aviació. "Villa Paqueta" es trobava a tocar de la Colònia Casanovas.

6. Ordres dirigides a la població civil per a tancar portes i finestres a partir de les 19 h de la tarda.

L'ORGANITZACIÓ MILITAR

Objectius i bombardejos

Catalunya va ser un territori estratègic de recepció de material bèl·lic amb una gran indústria de guerra, centrals energètiques i una xarxa de comunicació important, que la va convertir en objectiu prioritari de bombardejos. La població civil barcelonina juntament amb les de Gemika i Madrid van ser les més castigades per l'aviació franquista i els seus aliats. Des dels inicis de desembre de 1938 fins al 24 de gener de 1939, per a la preparació de l'ofensiva terrestre sobre Catalunya, varen ser bombardejades les ciutats costaneres i els seus ports, així com poblacions de l'interior.

Els objectius preferents de l'aviació feixista eren provocar el pànic a la població (com els atacs a Lleida i Granollers), inutilitzar les infraestructures i acabar amb tota resistència de la rereguarda. A més, comportava pràctiques de bombardeig per als seus pilots i per millorar la seva estratègia.

Els objectius militars al Prat eren els camps d'aviació, la fàbrica de la Seda per la seva producció d'armament bèl·lic i una central tèrmica de 2.250 kW. El primer bombardeig aeri a territori pratenc va ser l'1 de gener de 1938 i el darrer abans de l'entrada de les tropes franquistes. Hi hagué un nombre alt de dies que sonaren les alarmes, i es té constància de catorze dies de bombardejos, la majoria destinats al sector aeronàutic.

21
GENER
1938

Cal Jaio i riu
La Rambla
Cal Sabé
Cal Xivrit

22
GENER
1938

Cal Truco
Cal Patrici
Guifarr
La Podrida

1
GENER
1938

La Seda

18
JUNY
1938

Camp Militar
Hi van caure 40 bombes
explosives de 50 kg i 10 bombes
incendiàries. Resultat quatre ferits
greus i sis morts.

BOMBARDEIG DEL DIA 18 DE JUNY DEL 1938.

Parte donat per la policia.

A les 11 del matí per una xarxa,
entre l'aeròdrom militar,
40 bombes explosives de 50 quilos,
10 bombes incendiàries.
Morts 6
Ferits greus 4.
Dades del moment.

20
JUNY
1938

Ca l'Arana

DIA 20 de Juny 1938

Varies bombes prop de Ca l'Arana.
Sense víctimes.
(Dades conegudes pel Josep Simon.)

28
JUNY
1938

Camp militar

BOMBARDEIG DEL DIA 28 DE JUNY DEL 1938.

Al Camp d'Aviació Militar d'aquest terme municipal.
Als vols de migdia.
Havent-se telefonat al Cap de Policia, no ha pogut donar
detalls del bombardeig puix que al Camp s'els han
negat a facilitar-los informe de cap mena tota vegada
que es tractava d'un assumpte militar i no civil.

1
SETEMBRE
1938

Ponsich, 13
Cal Rovira
Cal Milà

14
OCTUBRE
1938

19.49 h es van llançar 8 bombes en
el Prat. Proximitats a Air France.

11
SETEMBRE
1938

De 30 a 35 bombes
a les 21.36 h al Prat

21
OCTUBRE
1938

6.24 h se senten explosions pel Prat.
A les 21.30 h de 30 a 40 bombes
entre explosives i incendiàries a la
deïembocadura del riu Llobregat.

13
SETEMBRE
1938

23.00 h comuniquen que han
bombardejat pels contorns del
Prat. Bombardejats els avions de la
companyia francesa Air France, on
han caigut 6 a 7 bombes explosives
de gran potència, les quals han
produït uns embuts de 8 m de
diàmetre per 4 de profunditat.
Han quedat destruïts totalment dos
pavellons i variis amb desperfectes.
Han estat llançades també variis
bombes de menys potència. No
hi ha víctimes. Als contorns del Prat
han llançat de 12 a 14 bombes
explosives, una d'elles de gran
potència. No hi ha víctimes. Aquestes
agresions han estat efectuades per
3 hidroavions.

2
NOVEMBRE
1938

21.49 h 25 bombes incendiàries en el
Prat. Segurament a Air France.

16
SETEMBRE
1938

20.57 h han estat llançades 35
bombes als afores de la població,
sense ocasionar víctimes ni danys.

17
SETEMBRE
1938

2.15 h. Dos hidroavions llencen
bengales. Posteriorment,
bombardegen els dos i un més
bombardegen l'aeròdrom de
la companyia francesa. Un total
de 50, ión incendiàries i algunes
d'explosives de poc pes. Sense
víctimes.

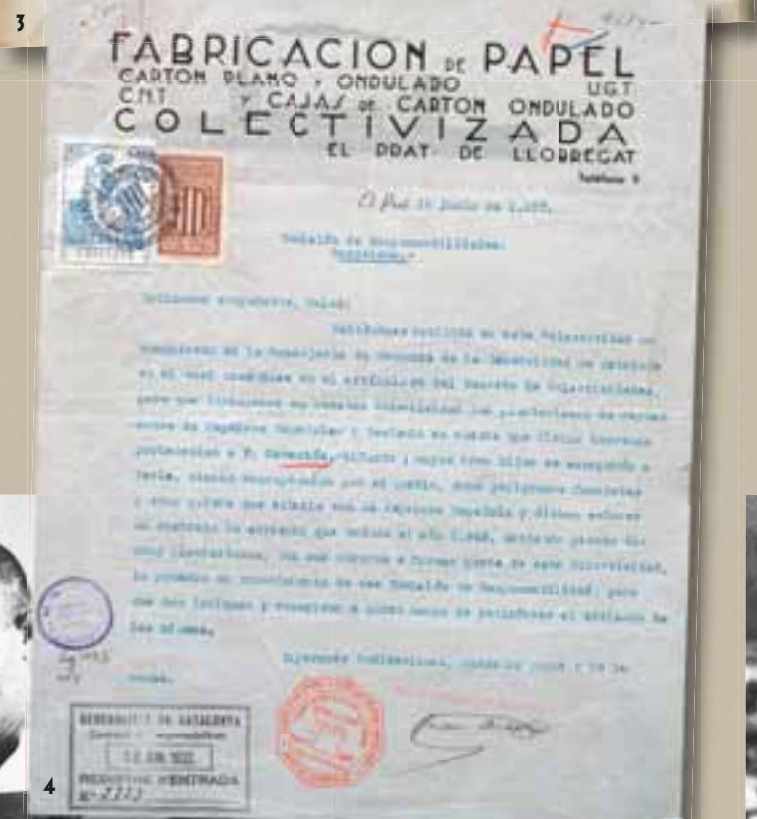
LA REREGUARDA

Un dels grans problemes de la rereguarda va ser el proveïment i la distribució dels productes. Malgrat que el Prat gaudia d'una situació privilegiada per l'agricultura intensiva i diversificada, els productes bàsics assolien preus inassequibles. A mesura que la guerra s'allargava, l'escassetat de productes va obligar a establir cartilles de racionament. La vida cultural, esportiva i lúdica va quedar suspesa o reduïda al mínim. La major part d'aqtes que van tenir lloc s'organitzaven amb motiu de campanyes benèfiques, promogudes per entitats humanitàries o grups polítics, per tal de recaptar diners o proveïments per al front o per als civils de la rereguarda.

COL·LECTIVITZACIONS

El 24 d'octubre de 1936, la Generalitat aprovà el Decret de Col·lectivitzacions d'empreses industrials i comercials que formalitzava els processos col·lectivitzadors dels mesos precedents. La propietat de les empreses de més de 100 treballadors passava a ser col·lectiva i autogestionada per un consell d'obres, com exemplifica al Prat el cas de la Papelera. La Seda, amb capital estranger, va ser intervinguda, i era administrada per un delegat de la Generalitat i un Comitè de Control format per representants de la CNT i la UGT. En el camp pratenc, es va acordar la col·lectivització de les terres, separant-les en zones amb delegats escollits pels treballadors, instaurant l'igualtat de salaris, expropiant les dels majors propietaris i permetent algunes petites propietats. La col·lectivització no va estar mancada de conflictes a mesura que creixia l'oposició d'agricultors organitzats a la Unió de Rabassaires,

així com per la creixent escassetat en els proveïments. Malgrat els diversos intents per desmuntar-la, va ser, amb la de l'Hospitalet, de les poques que es van mantenir a Catalunya fins a l'entrada dels franquistes. El Prat va col·lectivitzar entorn de 1500 hectàrees, essent una de les més grans del territori català. També van ser col·lectivitzats els grans centres agrícoles i ramaders, com la Granja La Ricarda i la Granja Àvicola Prat i a més de la companyia elèctrica Bertrand i Serra, que proveïa bona part del municipi gestionada sota el control del consistori. 1. Davant la manca de carbó el Comitè Obrer de Control de La Papelera sol·licita poder talar els arbres de la llera del riu i obtenir combustible per a la producció. 2. Membre del Comitè de Control Obrer de La Seda de Barcelona, agost-setembre de 1936. Font: ISG 3. Setmanari especialitzat que la CNT va publicar entre 1937 i 1938. En aquest exemplar, del 29 de maig de 1937, es destacava la tasca del Sindicat Agrícola Col·lectiu "El Llobregat", del Prat. Font: AHC 4. Confiscació i col·lectivització de les plantacions properes a La Papelera Espaniola. Els terrenys eren propietat de la família Roventós que va fugir a París. Font: ANC



INDÚSTRIA DE GUERRA

Les empreses destinades a la producció d'armament van passar a dependre de la Comissió d'Indústries de Guerra de la Generalitat. A la Seda la producció va ser substituïda per la fabricació de material de guerra i es van fer projectils d'artilleria, llançabombes i material auxiliar. A la Papelera es va mantenir la producció habitual donat que la fabricació de paper i cartó es considerà essencial.



AJUDA AL FRONT

El Prat va col·laborar amb queviures i materials destinats als milicians del front de l'Aragó. Es van organitzar festivals per recaptar fons. La col·lectivitzada fàbrica La Papelera va fer un important donatiu al Ministeri de Defensa per contribuir a les despeses de guerra. També es van fer campanyes d'ajuda a Madrid i Euskadi i recaptacions econòmiques per als hospitals de sang. Al Prat es va crear la setmana del drap, destinada a recollir teixits de tota mena. A molts productes i serveis se'ls hi aplicà un donatiu "voluntari". Així el tenien les targetes de racionament, els permisos de circulació, les entrades d'espectacles, etc. Els diners recaptats servien per adquirir roba d'hivern per als nens refugiats. Com a darrer acte, a finals de desembre de 1938, la comissió de govern aprovà la subscripció pública per comprar roba d'hivern per als combatents locals.



- 5. Resposta a la petició del "Servicio Internacional de los Amigos Cuáqueros" sol·licitant a La Seda un espai de menjador per a infants refugiats. S'informa que la fàbrica és un objectiu militar per ser indústria de guerra.
- 6. Vista aèria de les fàbriques La Seda de Barcelona i La Papelera Española.
- 7. Treballadores de La Seda aturades davant l'anunci del Gran Circ Nacional. La companyia destinaria una part dels beneficis a les milícies que lluiten al front.

REFUGIATS

Durant la guerra, Catalunya va acollir gran nombre de refugiats i desplaçats de les zones més conflictives, considerant-se un dels majors moviments de persones en temps de conflicte armat al segle XX. Al Prat, l'Escola de la Seda, la caserna de la Guàrdia Civil, la fàbrica de la Seda, la seu de la FAI (Rambla núm. 16) i la Torre Balcells van ser destinades a refugiats. Els refugiats arribats al Prat eren atesos pel Comitè Local de la Creu Roja. Aquesta institució també va rebre subvencions per a instal·lar un dispensari i adequar una ambulància.



LES DONES I LA GUERRA

Les dones van ser protagonistes durant tota la guerra. En els primers moments van anar a lluitar al front com a milicians. Després, obligades a retirar-se com a combatents, van passar a tenir un paper actiu a la rereguarda. Van crear diverses organitzacions de dones amb l'objectiu de fer front al feixisme. En el fons, a la pràctica, van quedar relegades al paper de cuidadores, a tenir més responsabilitats a la llar i a ocupar, temporalment, alguns espais de l'economia, que els homes havien abandonat per marxar al front.



- 8. Repartiment de pa als refugiats, novembre de 1938. Font: ISG
- 9. Durant la Guerra Civil la casa dels directius de La Seda va ser requisada. El director holandès van ser repatriat. L'edifici va funcionar com Ateneu Llibertari i com Escola moderna i racionalista. A més de seu de les Joventuts Llibertàries a l'agost de 1937. També va acollir als refugiats de la Guerra.
- 10. Dones a La Seda cosint roba per enviar al front, agost-setembre de 1936. Font: ISG
- 11. L'Associació Alianza Nacional de la Mujer Joven va ser creada en el context de la guerra. En aquesta conjuntura es va produir una mobilització de les dones que pretien trencar amb els rols tradicionals i lluitar contra el feixisme.



ELS DARRERS DIES

LA RETIRADA

El 23 de gener, el govern republicà d'Espanya va ordenar que els organismes i funcionaris evacuessin Barcelona tant aviat fos possible. A la majoria de pobles i ciutats van fer el mateix.



L'any 1930 s'acabà el Pont de les Voltes. Aquest pont, que tingué greus problemes de finançament i de retard a les obres, es va fer tan estret que no hi cabien dos vehicles en paral·lel.

La voladura dels ponts

La nit del 24 al 25 de gener de 1939 va haver-hi una enorme detonació que va estremir el poble. Era la voladura dels ponts, efectuada per les tropes republicanes en retirada.

En els dies anteriors milers de soldats i civils els havien creuat. Un camí de l'exili que van emprendre gairebé mig milió de persones, entre les quals centenars de pratencs, que mai més tornarien. Ni aquestes accions ni les fortificacions excavades al Llobregat, van poder evitar l'avanç de les tropes franquistes cap a la capital perquè travessarien el riu per pontons, passarel·les i guals.



Totí els ponts van ser volats per retardar l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona. El de Ferran Puig, que estava en mal estat i abandonat, es va haver d'habilitar per a poder travessar el riu.



Ocupació de les tropes franquistes

A les 8.40 h. del 25 de gener de 1939, les tropes franquistes entraven per l'actual carrer Dr. Soler i arribaven a la plaça de la Vila. Eren soldats de la 105 Divisió, comandada pel Coronel López Bravo, conformada majoritàriament per tropes de regulars africans i legionaris, que en l'ofensiva sobre Catalunya s'havien encarregat d'ocupar el sector costaner. El dia anterior s'havia ocupat l'aeròdrom i, des de primeres hores del matí, diverses unitats es van preparar al Fondo d'en Peixo per la desfilada triomfal.

Concentració falangista a la plaça de la Vila, 1939.



Saquejos

Les darreres actuacions del consistori, donada la situació d'escassetat de proveïments, van anar encaminades a intervenir els pocs productes que quedaven en els magatzems de cooperatives i sindicats. El darrer ple municipal va tenir lloc el dia 15 de desembre de 1938 i la darrera Comissió el 12 de gener de 1939.

Quan les tropes van arribar a la plaça, llavors de Francesc Macià i en pocs dies del Caudillo, feia poques hores que desenes de pratencs havien saquejat els diversos magatzems de queviures.

Els primers dies de l'ocupació franquista, i per les ordres militars de mantenir un cert control dins de la ciutat de Barcelona, algunes unitats militars van ser obligades a estar-se al Prat. Per aquesta raó alguns soldats ocupants van ser allotjats a diverses cases pratencques.



Missa de campanya a la plaça de la Vila, gener de 1939.



Tribuna d'autoritats en la commemoració de l'ocupació del Prat, anomenada Fiesta de la Liberación.

Homenaje a los Caídos

Com a part d'aquest protocol, també hi havia el reconeixement a les víctimes que s'anomena "Caídos por Dios y por España". El règim franquista va ocupar espais privilegiats per a la propaganda del nou sistema dictatorial i per enaltiment de l'esperit religiós. Els més destacats van ser les commemoracions monumentals de les víctimes de la violència a la rereguarda. Al Prat es va col·locar el monument als caiguts de la violència republicana al Fondo d'en Peixo.



Homenaje i ofrena floral als caiguts per Espanya en el monument situat, provisionalment, a la plaça de l'Església.

EPÍLEG

La repressió

La victòria dels colpistes a la guerra que havien provocat va comportar la instauració d'una dictadura d'arrel feixista que va mantenir-se durant dècades. La repressió es va convertir en un fenomen estructural amb l'objectiu de controlar la societat, atemorir la població i acabar amb qualsevol oposició al nou règim.

Exili

En el període més dur de la postguerra, milers de persones van patir les condicions infrahumanes de camps de concentració, batallons de treball i presons. Per escapar-ne, d'altres milers van decidir exiliar-se, trobant-se en situacions duríssimes als camps de concentració francesos i, en molts casos, acabant als camps d'extermini nazis.

Presons

L'anomenada "presó de l'Ajuntament" va servir en els primers moments per a l'empresonament dels primers pratencs, però va ser l'obertura de la caserna de la Guàrdia Civil la que va aglutinar el pes de les detencions, conjuntament amb els locals adscrits a la Falange, principalment el que estava ubicat a la Rambla. Després es feien els trasllats a presons de Barcelona o de Sant Feliu de Llobregat.

Depuracions

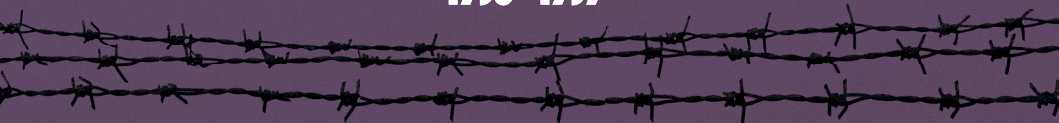
En el nou règim franquista s'inicià el procés d'investigació per poder exercir les feines anteriors o noves, anomenat depuracions. Consistia en la declaració jurada on s'havia d'informar i avalar les actuacions durant el període republicà. Serien els funcionaris públics i alguns oficis col·legiats que van ser supervisats per tribunals per readmetre o sancionar. Algunes empreses, com les dues grans fàbriques pratencques, la Papelera i La Seda, van exercir el seu control intern també depurant als seus treballadors.

Afusellats

Entre 1939 i 1945 s'han identificat trenta-cinc víctimes mortals pratencques. La majoria havien nascut fora del terme, tenien l'ofici d'obres industrials o jornalers del camp i una mitjana d'edat de 35 anys. Catorze van ser executades a partir de les sentències d'uns consells de guerra sense cap garantia, dotze van morir als camps nazis, set van perdre la vida a les presons i dues no van sobreviure als camps de concentració espanyols i francesos. Un nombre que podria ampliar-se a mesura que es faciliti l'accés a noves fonts documentals.

LA DEFENSA DE LA REPUBLICA

El Prat de Llobregat 1936–1939



Fotografies i documents

Anxiu Municipal del Prat: Fons AMER, Fons L'Abans.
Fons La Seda de Barcelona, Fons Fernando Vecino.
Fons Gerard Giménez Mor, Fons Jaume Codina Vilà.
Fons Joan Puig Malet, Fons Josep Monés i Amat, Josep A. Calvet.
Sira García, Arturo Goni, Leonor Martínez, Josep Mestre, Jordi Rull.

Archivo General Militar de Ávila (AGMA)
Archivo Histórico Ejército del Aire (AHEA)

Anxiu de la Democràcia de la Universitat d'Alacant, Fons ADAR.
José Falcó Sanmartín

Anxiu Fotogràfic de Barcelona (AFB)
Anxiu Històric Ciutat de Barcelona (AHCB)
Anxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Monestir de Poblet
Anxiu Nacional de Catalunya (ANC)
Anxiu Parlament de Catalunya (APC)
Biblioteca Nacional de España (BNE)
Centro Documental de la Memoria Histórica (CDMH)
International Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)
Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC)
Wikimedia Commons

Documentació personal/familiar de: Zoila Blanco Busquets.
Pilar Cabrera, Albert Ràfols, Jordi Ramos, Lluís Serra

Comissariat i documentació

Jordi Ramos

Disseny gràfic

Óscar Calzada

Producció i muntatge

Rètols Alarcón

Agraïments

Adrián Cabezas Sánchez (GRIEGC), Fernando Carrasco Callol,
Juan Mijangro Rubio, Genís Ribé i Monge (Museu d'Història de Sabadell)

Organització

Anxiu Municipal del Prat de Llobregat
Servei de Cultura, Ajuntament del Prat



Ajuntament del
Prat de Llobregat

Amb el suport de



Diputació
Barcelona | Àrea de Cultura